

УДК 37.047+371.264

DOI: 10.31376/2410-0897-2023-1-51-25-31

МОТИВИ ВИБОРУ ПРОФЕСІЇ МАЙБУТНІМИ ВЧИТЕЛЯМИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Шпак Валентина Павлівна

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри початкової освіти
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
e-mail: shpakvalentina64@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-0913-6150

Дубровіна Ірина Володимирівна

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова
e-mail: iradubrovina@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-6676-4789

Актуалізовано проблему професійної орієнтації майбутніх учителів початкових класів закладів загальної середньої освіти з урахуванням таких складників, як профінформування, профдіагностика, профконсультування і профадаптація. Проведено паралель між сутністю понять «мотив» і «мотивація». Метою статті передбачено визначення мотивів вибору професії майбутніми вчителями початкової школи для стимулювання їхньої активності у фаховій підготовці. Проведено констатувальний експеримент, у ході якого застосовано тест «Мотиви вибору професії», яким передбачено 4 блоки тверджень, що характеризують професійний вибір відповідно до позначень: внутрішні соціально значущі мотиви; внутрішні індивідуально значущі мотиви; зовнішні позитивні мотиви; зовнішні негативні мотиви.

Отримані емпіричні дані підтверджують, що серед діапазону мотивів вибору майбутніми вчителями початкової школи своєї професії переважають: внутрішні соціально значущі мотиви (професійні цінності, уявлення про значущість професії, професійний світогляд); внутрішні індивідуально значущі мотиви (професійне покликання, професійні наміри, професійна інтернальність, прагнення самореалізації, смислотворчість у професії); зовнішні позитивні мотиви (оволодіння етичними нормами у професії, професійні домагання, інтерес до заробітку, прагнення до професійного зростання, до різних видів підвищення кваліфікації). Серед найбільш поширених критеріїв зазначених мотивів переважають комунікативний, відповідність роботи характеру і здібностям, покликання, творчий характер, привабливість професії, традиції сім'ї та поради друзів. Натомість найменш привабливими критеріями визначено близькість вишу до місця проживання, випадковий збіг обставин, матеріальні міркування, бажання виховувати молоде покоління та інтерес до педагогічної діяльності.

Оскільки проведене визначення мотивів вибору професії майбутніми вчителями початкової школи не вичерпує всіх аспектів окресленої проблеми, подальшого дослідження потребують чинники демотивації професійного вибору, а також розроблення новітніх форм і методів профорієнтаційної роботи з потенційними абітурієнтами.

Ключові слова: мотив, мотивація, майбутні вчителі, початкова школа, професійний вибір, фахова підготовка.

Постановка проблеми. Реформаційні зміни, що наразі відбуваються в початковій освіті, потребують перегляду вимог щодо професійної підготовки вчительських кадрів, на які покладається відповідальність за збереження психосоматичного здоров'я молодших школярів, пріоритет національно-патріотичного виховання, турботу про формування системи загальнолюдських і національних цінностей і діапазону особистісних якостей. Саме мотив пов'язує ситуацію вибору і досвіду особистості, відбивається в її системі ціннісних орієнтацій, установок та інтересів. Правильний вибір професії впливає на успішність і продуктивність професійної діяльності, реалізації особистісних потенціалів. Ураховуючи широкий спектр трудових функцій учителя початкової школи в суспільстві, виникає потреба в реалізації системної профорієнтаційної роботи, складниками якої виступають профінформування, профдіагностика, профконсультування і профадаптація. Однак останнім часом профорієнтаційна робота з потенційними абітурієнтами спеціальності 013 Початкова освіта доводить свою низьку ефективність, що додатково ускладнюється умовами воєнного стану, тривалою дистанційною освітою в умовах поширення вірусу Covid-19. Оскільки професійний відбір майбутніх учителів початкової школи є низько ефективним, посиленої уваги потребує вивчення мотивів вибору майбутньої професії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Співвіднесення дефініцій «мотив» і «мотивація» у наукових дослідженнях вітчизняних учених є остаточно вирішеним. Зазвичай, поняття «мотив» розглядають як внутрішній імпульс (спонукальну причину), що змушує особистість активно діяти. Такими імпульсами переважно є інтереси, бажання, наміри, прагнення, амбіції, що поєднуються між собою, утворюючи групи, класифіковані свого часу С. Л. Рубінштейном на пізнавальні, комунікативні, мотиви відповідальності, соціальні та мотиви перспективи. Таке поєднання однорідно спрямованих мотивів утворює відповідну мотивацію, що визначає досягнення майбутніми фахівцями особистих, соціальних, пізнавальних чи інших потреб.

Психологічні аспекти професійної орієнтації в системі педагогічної освіти висвітлено в науковому

доробку О. М. Ігнатівич [1; 13], В. І. Криворучко і В. І. Осьодло [10], М. І. Найдьонова [9], Н. О. Юдіної [20], С. П. Яланської [21] та ін. Педагогічні умови формування професійної мотивації до педагогічної діяльності в майбутніх учителів початкових класів розглядають О. Г. Павлова [11], М. І. Румянцева [15], А. Г. Стельмах [16], М. С. Янцур [22] та ін. Оскільки в будь-якій професійній діяльності прийнято виокремлювати мотиваційний і операційний складники, пропонуємо в нашому дослідженні спиратися на мотиви, що на думку С. П. Яланської, є найбільш актуальними для майбутніх учителів початкової ланки і мають пріоритетне значення в професійному виборі, як-от: «прагнення до постійного самовдосконалення, самовираження, самореалізації та самоствердження особистості, професійне зростання, розширення кругозору, підвищення рівня розвитку всіх видів компетентностей (hard skills, digital skills, soft skills), наявність пізнавальної зацікавленості, створення позитивного іміджу серед колег, підвищення особистісного рейтингу» [21].

Мета статті передбачає визначення мотивів вибору професії майбутніми вчителями початкової школи для стимулювання їхньої активності у фаховій підготовці.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі модернізації вищої освіти в Україні особливого значення набуває проблема цілеспрямованого формування мотивів вибору професії майбутніми вчителями початкової школи, їх діагностування. Здобувачам вищої освіти варто усвідомлювати свої потреби і на підставі ієрархії особистісно-професійних цінностей, формувати мотиви вибору певного фаху для свідомого вибору. Профорієнтаційна робота є дієвим засобом, який послідовно і глибоко охоплює мотиваційно-вольову сферу майбутнього фахівця, віддзеркалює його пізнавальну активність, внаслідок чого відбувається інтенсивний процес перетворення зовнішнього впливу на внутрішній поштовх, дію. Мотиви вибору майбутньої професії повинні базуватися на оптимістичній концепції педагогічного партнерства та засадах індивідуально-типологічного підходу в обраній професії. Це зумовлено особливою вибірковою спрямованістю особистості на певну галузь фахових знань, у яку людина прагне проникнути, вивчити та оволодіти її цінностями.

При формуванні мотивів вибору майбутньої професії вчителі початкового навчання мають урахувати необхідні особистісно-професійні якості фаху, рівень засвоєння широкого спектру теоретичних і практичних знань із педагогіки, виконавські вміння у сфері початкового навчання. Оскільки зовнішні стимули можуть посилювати або послаблювати силу мотивів вибору майбутньої професії, то нами було відокремлено види стимулювання, що впливають на посилення мотивів вибору майбутньої професії: *схвалення, моральне заохочення, матеріальне заохочення, змагання* (наприклад, участь у профорієнтаційних конкурсах, присутність на відкритих уроках педагогів-майстрів, соціально-психологічний клімат навчання в початковій школі, суспільна увага до професії, привабливість об'єкта потреби, привабливість змісту діяльності, наявність перспективи і матеріальних заохочень, перспективи реалізації в педагогічній сфері, повага інших).

На думку А. Г. Стельмаха, у формуванні мотивів вибору необхідно орієнтуватися на освітні запити здобувачів вищої освіти, на те, що спонукає до досягнення поставленої мети без прямого зовнішнього впливу, відносячись до внутрішніх рушійних сил індивіда [16]. Викладачі та методисти в роботі з потенційними абітурієнтами постійно здійснюють профінформування, профдіагностику, профконсультування і профадаптацію, що ефективно реалізується у сфері інформаційно-комунікаційних технологій, віртуальних виставок, «днів відкритих дверей». Новою формою профорієнтаційної роботи з випускниками є інтерактивні музейні івент-майстерні, що сприяють устанавленню стійких мотивів вибору майбутньої педагогічної професії. Так, музеї багатьох сфер людської діяльності можуть значно посилити мотивацію в обранні певної професії, зокрема і вчителя початкового навчання. Мова передусім йде про тематичні профорієнтаційні заходи зі школярами в «Педагогічному музеї» у м. Києві, «Меморіальному музеї В. О. Сухомлинського» у с. Павлиші і «Музеї С. Русової» на батьківщині видатної митчині в с. Олешні Чернігівської області (у приміщенні колишньої гончарної майстерні на території садиби Ліндфорсів, де народилася мисткиня), а також численних музеїв, що розташовані в закладах освіти (яскравим осередком є кабінет музею М. П. Драгоманова в Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова).

Найбільш важливими напрямками здійснення профорієнтаційного вибору є діагностика провідного мотиву або комплексу мотивів, що можуть посилювати / послаблювати прагнення отримати певний фах. Чим актуальніший мотив і ширший його зв'язок із зовнішніми факторами впливу, тим стійкіша індивідуальна мотивація та прагнення стати фахівцем обраної професії. Основними *напрямами стимулювання* мотивів вибору майбутніх учителів початкових класів вважаємо: *соціально-психологічний напрям* (розвиток усвідомленого позитивного ставлення та підвищення інтересу до фаху, вироблення потреби і здатності до самовдосконалення, спрямованість до інновацій); *дидактичний напрям* (розвиток здатності вчителя до самовизначення і самореалізації); *психолого-педагогічний напрям* (здобуття нових психолого-педагогічних знань, умінь і навичок на основі оволодіння психолого-педагогічними науками);

навчально-методичний напрям (досягнення більш високого рівня знань із педагогіки початкового навчання). Результатом стійкості мотивів вибору майбутньої професії вчителями початкового навчання стає цілеспрямоване формування об'єктивної самооцінки, на основі якої формується дія, поштовх у здійсненні задуманого. Водночас формування мотивів вибору професії спрямоване на активізацію розумових дій, розвиток інтересу до самостійної пізнавальної діяльності, кінцевою метою якої є виникнення та закріплення стійких мотивів і потреб у виборі професії.

Вагомим зовнішнім чинником впливу на мотиви вибору студентів є висвітлення інформації про професію вчителя початкового навчання на сайті кафедри/факультету, у ЗМІ, співпраця зі стейкхолдерами, якісні результати, звіти практичної підготовки, широкий спектр представлення форм і методів роботи бази практик, громадське опитування щодо ставлення до професії вчителя початкових класів у соціумі, зустрічі з успішними випускниками під час «відкритих дверей», робота гаранта освітньо-професійної програми з державною службою зайнятості тощо.

Оскільки інтерес до професії має поєднуватися в потенційних студентів з установкою на самоосвіту, самовиховання, бажанням розвиватися і здобувати знання, то це відповідно вимагає певного розвитку особистих якостей майбутніх освітян. Відомо, що специфіка обраної професії має відповідати стану здоров'я здобувача вищої освіти, рівню його фізичних, розумових і емоційно-вольових якостей. Тому мотиви вибору не повинні мати характер прагматичного вибору чи реалізації миттєвого емоційного бажання, а бути усвідомленим рішенням реалізації себе в майбутній професії, виваженим самостійним кроком.

З метою визначення мотивів професійного вибору майбутніми вчителями початкової школи на початку 2022/2023 навчального року нами проведено опитування здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Респондентам (49 осіб з них 39 студентів денної форми навчання і 10 студентів заочної форми навчання) було запропоновано тест «Мотиви вибору професії», яким передбачено 4 блоки тверджень, що характеризують професійний вибір відповідно до позначень: «с» (внутрішні соціально значущі мотиви), «і» (внутрішні, індивідуально значущі мотиви), «+» (зовнішні позитивні мотиви) і «-» (зовнішні негативні мотиви) (табл. 1):

Таблиця 1

Мотиви вибору професії вчителя початкових класів закладу загальної середньої освіти

№	Твердження «Моя майбутня професія...»	Оцінка	Тип моти- вації
1	Передбачає спілкування з різними людьми	551454535554435553545544544555545555455545555554	і
2	Подобається батькам	5523311334433352432434321244244444543443443455334	-
3	Передбачає високе почуття відповідальності	55454434455342553443534453424555555455545445445	с
4	Передбачає переїзд на нове місце проживання	4544251444323433523424334224223333434443322343223	+
5	Відповідає моїм здібностям	5554544544454455534455445445444444454544544445	і
6	Дає змогу обмежитися наявним обладнанням	23123431333332242344432224421233333232333223223	-
7	Дає змогу давати користь людям	75455555555545534455354534143544554455554455445	с
8	Сприяє розумовому чи фізичному розвитку	555554554444535553445544544444454444555444545445	і
9	Є високооплачуваною	344343333445353352342433322433343333343434444334	+
10	Дає змогу близько працювати від дому	411424413334253352342433323324443323223323334443	+
11	Є престижною	532354454435335342344432224423343444344443434444	-
12	Сприяє зростанню професійної майстерності	434344554445324524435345534233345444554445445445	с
13	Єдино можлива в обставинах, що склалися	33122521333122334234444222433333233323232332332	-
14	Дає змогу реалізувати здібності до управлінської діяльності	433443535444323314435144433332422223322223233222	с
15	Є привабливою	4425433445553243434444445444444344443343444344334	і
16	Близька до улюбленого шкільного предмета	521452424435325352333323233343444333434353343443	+
17	Дає змогу відразу отримати хороший результат праці для інших	431344534344334312234344423333444445555444545554	с
18	Обрана моїми друзями	2111411132211113422434321233211212211212232221112	-
19	Дає змогу використовувати професійні вміння поза роботою	4423544445552142411323323133334344433444455434554	+
20	Дає великі можливості виявити творчість	44435545555534433444454554444454554554554454554	і

Від респондентів вимагалось прочитати й оцінити за п'ятибальною шкалою, наскільки кожне з них вплинуло на вибір професії вчителя початкових класів закладу загальної середньої освіти: «5» – має вирішальний вплив, «4» – дуже вплинуло, «3» – вплинуло посередньо, «2» – має незначний вплив, «1» – жодним чином не вплинуло. Максимальна сума балів указує на переважаючий вид мотивації. Так, переважання внутрішніх соціально значущих мотивів зазначають 48,99 % респондентів (24 студенти); на значенні внутрішніх, індивідуально значущих мотивів наголошують 34,69 % респондентів (17 студентів); 4,08 % респондентів (2 студенти) акцентували на значенні для них зовнішніх позитивних мотивів. Однакове значення для 12,24 % респондентів (6 студентів) мають внутрішні, індивідуально значущі мотиви і внутрішні соціально значущі мотиви. Зовнішні негативні мотиви не зазначив жоден респондент.

На нашу думку, переважання внутрішніх мотивів і позитивної зовнішньої мотивації підтверджують задоволення респондентами обраною професією та її перспективністю (рис. 1):

Рис. 1. Розподіл мотивів вибору професії вчителя початкових класів студентами першого курсу

Отримані результати емпіричного дослідження дозволяють діагностувати мотиви вибору майбутніми вчителями початкової школи своєї професії, де явно переважають:

- 1) внутрішні соціально значущі мотиви (професійні цінності, уявлення про значущість професії, професійний світогляд);
- 2) внутрішні індивідуально значущі мотиви (професійне покликання, професійні наміри, професійна інтернальність, прагнення самореалізації, смислотворчість у професії);
- 3) зовнішні позитивні мотиви (оволодіння етичними нормами у професії, професійні домагання, інтерес до заробітку, прагнення професійного зростання, до різних видів підвищення кваліфікації).

Якщо брати до уваги критерії мотивів вибору професії майбутніми вчителями початкових класів, то, урахувавши середній арифметичний показник, найбільш привабливими для них є можливість спілкуватися з різними людьми (4,53), удосконалювати власний фізичний і розумовий розвиток (4,41), приносити користь іншим людям (4,35), проявляти творчість (4,20), а також відповідність здібностям (4,37), високе почуття відповідальності (4,27), підвищення професійної майстерності (3,98). Значно менша чисельність респондентів пояснює зроблений професійний вибір тим, що посада вчителя початкових класів подобається батькам (3,8) і друзям (1,90), є доволі привабливою (3,78) і дає змогу відразу отримати помітний результат праці для інших (3,69). Значно менша кількість респондентів вважає професію вчителя початкових класів престижною (3,57), але не високооплачуваною (3,39), такою, що дає змогу використовувати професійні вміння поза роботою (3,45).

Приблизно однакове ставлення в респондентів викликають передбачуваний переїзд на нове місце проживання і наближеність до улюбленого шкільного предмета (3,16). Значно менше респондентів вважають, що професія вчителя початкових класів дає змогу реалізувати здібності до управлінської діяльності (2,88), залишається єдиною можливою в обставинах, що склалися (2,71), і обмежується наявним матеріально-технічним обладнанням (2,69).

Отримані дані підтверджують результати інших дослідників, із погляду яких, «в основі діяльності вчителів лежить поєднання специфічних мотивів: інтерес до навчального предмета, який викладається, спілкування з молоддю, можливість занурення в інтелектуальне середовище, прагнення реалізувати творчий потенціал, підвищення рівня кваліфікації, самоосвіта» [19].

Висновки (з перспективами подальших розвідок із напрямку). Отже, мотиви вибору майбутньої професії визначають стійкий інтерес студента до обраного фаху, цілеспрямовану активність поведінки в обраній професії, налаштування на професійний розвиток. Отримані результати визначення мотивів вибору професії майбутніми вчителями початкової школи підтверджують, що для стимулювання їхньої активності у фаховій підготовці вирішальне значення мають побудова власного сценарію професійного життя, готовність до гнучкої переорієнтації в межах обраної професії та поза нею, професійні міжособистісні відносини і позиції, очікування, задоволеність працею як усвідомлення відповідності власного рівня домагань і отриманих результатів вимогам професії. Серед найбільш поширених критеріїв переважають

комунікативний, відповідність роботи характеру і здібностям, покликання, творчий характер, привабливість професії, традиції сім'ї та поради батьків і друзів. Натомість найменш привабливими критеріями визначено близькість вишу до місця проживання, випадковий збіг обставин, матеріальні міркування, бажання виховувати молоде покоління та інтерес до педагогічної діяльності.

Оскільки проведене визначення мотивів вибору професії майбутніми вчителями початкової школи не вичерпує всіх аспектів окресленої проблеми, подальшого дослідження потребують чинники демотивації професійного вибору, а також розроблення новітніх форм і методів профорієнтаційної роботи з потенційними абітурієнтами у сфері інформаційно-комунікативних технологій.

Список використаної літератури

1. Вивчення мотиваційної готовності майбутніх педагогів до профорієнтаційної роботи. *Психологія професійної орієнтації в системі педагогічної освіти*: монографія / за ред. О. М. Ігнатюк; НАПН України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих. Кіровоград, 2014. С. 86–101.
2. Ільченко О. Проблема формування професійної мотивації майбутніх учителів у вимірі розбудови нової української школи. *Українська професійна освіта*. 2019. № 5. С. 50–60. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/14055> (дата звернення 24.12.2022).
3. Корольова К. Вплив сили мотивації на рівень професійних досягнень. *Соціальна психологія*. 2009. № 1. С. 137–144.
4. Магура М. Чим, крім грошей, можна мотивувати персонал? *Управління освітою*. 2008. № 8. С. 21–25.
5. Меденцова Т. М. Аналіз понять «мотиви» та «мотивація навчання» особистості. *Проблеми освіти: наук.-метод. зб.* Київ: Ін-т інноваційних технологій і змісту освіти, 2007. Вип. 47. С. 99–104.
6. Мельман В. Психологічні фактори мотивації навчально-професійної діяльності студентів. *Новий колегіум*. 2009. № 6. С. 56–59.
7. Мотивація? Мотивація! Ах, мотивація... *Управління освітою*. 2007. № 20. С. 10–18.
8. Мулярчук Є. Про поняття покликання. *Філософська думка*. 2017. № 3. С. 94–106.
9. Найдьонов М. І. Психологія престижності професій: монографія. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. 160 с.
10. Осьодло В. І., Криворучко В. І. Професійне покликання та мотиваційно-ціннісне ставлення в професійному самовизначенні студентів. *Вісник Київського міжнародного університету. Серія: Психологічні науки*. Київ, 2006. С. 110–119.
11. Павлова О. Г. Педагогічні умови формування професійної мотивації до педагогічної діяльності у майбутніх учителів початкових класів: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Глухів: Глухівський НПУ імені О. Довженка, 2019. 20 с.
12. Пастушенко Р. Як стимулювати працю педагогічних працівників. *Педагогічна думка*. 2012. № 4. С. 3–8.
13. Професійна орієнтація: підручник / за ред. О. М. Ігнатюк; НАПН України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 240 с.
14. Рудаківська С. Шлях сучасного випускника школи до професії. *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2010. № 4. С. 174–182.
15. Румянцева М. І. Мотивація в діяльності вчителя. *Педагогічна майстерня*. 2013. № 7. С. 2–6.
16. Стельмах А. Г. Вплив мотивації на розвиток професійної компетентності педагогів. *Завучу. Усе для роботи*. 2012. № 21–22. С. 27–31. URL: https://www.zipro.net.ua/index.php?page_id=173 (дата звернення: 24.12.2022).
17. Тарасова В., Кравченко Л. Діагностичний підхід до організації навчального процесу в системі підготовки майбутніх учителів. *Дидактика*. 2006. № 4. С. 136–138.
18. Удовицька Т. А. Роль батьків у професійному виборі молоді. *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2019. № 6. С. 93–99.
19. Шевченко Ю. Мотивація учителів як компонент розвитку освітньої установи. *Директор школи. Україна*. 2008. № 12. С. 20–21. URL: <https://osvita.ua/school/method/3958/> (дата звернення: 24.12.2022).
20. Юдіна Н. О. Особливості полімотивації студентів різних форм навчання. *Наукові студії з вікової та практичної психології*: монографія. Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2018. С. 219–231. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/10345> (дата звернення: 24.12.2022).
21. Яланська С. П. Психологічні аспекти мотивації майбутніх учителів до творчої діяльності. 2013. URL: <http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/Яланська5.doc> (дата звернення: 24.12.2022).
22. Янцур М. С. Професійна орієнтація і методика профорієнтаційної роботи: курс лекцій: навч. посіб. Київ: Слово, 2012. 464 с.

MOTIVES FOR CHOOSING A PROFESSION BY FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS

Shpak Valentina

Doctor of Pedagogical Sciences, Full Professor, Professor at the Department of Primary Education
Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy

Dubrovina Iryna

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Pedagogy
Drahomanov National Pedagogical University

Introduction. *The reform changes currently taking place in primary education require a review of the requirements for the professional training of teaching staff, who are responsible for preserving the psychosomatic health of primary school children, prioritizing national and patriotic education, and caring for the formation of a*

system of universal and national values and several personal qualities. Given the wide range of labor functions of primary school teachers in society, there is a need for systematic career guidance, which includes professional information, professional diagnosis, professional counseling, and professional adaptation. However, the career guidance work with potential applicants for the specialty 013 Primary Education that has been conducted recently has proven ineffective, which is further complicated by martial law. Since the professional selection of future primary school teachers is inefficient, studying motivation for teaching requires increased attention.

Purpose. The article involves determining the motives for choosing a profession by future primary school teachers to stimulate their activity in professional training.

Methods. We conducted a confirmatory experiment using the test «Motives for Choosing a Career.» It includes 4 blocks of statements that characterize professional choice according to the following designations: internal socially significant reasons; internal individually significant reasons; external positive reasons; external negative reasons.

Results. The obtained empirical data confirm that among the spectrum of motives for choosing a profession by future primary school teachers, the following prevail internal socially significant motives (professional values, perception of the importance of the career, professional outlook); internal individually significant motives (professional vocation, professional intentions, professional internality, desire for self-realization, meaning-making in the profession); external positive motives (mastering ethical norms in the career, professional aspirations, interest in earning money, aspiration for professional growth, various types of professional development).

Originality. The most common criteria include communication, compatibility of work with character and abilities, vocation, creative nature, the attractiveness of the profession, family traditions, and advice from friends. The least attractive criteria are the closeness of the university to the place of residence, coincidence, financial considerations, the desire to educate the younger generation, and interest in teaching.

Conclusion. Since determining the motivations for choosing a profession by future primary school teachers does not cover all aspects of the outlined problem, the factors demotivating professional choice need further research, as well as the development of the latest forms and methods of career guidance work with potential applicants.

Keywords: Motive, Motivation, Future Teachers, Primary School, Professional Choice, Professional Training.

References

1. Ihnatovych, O. M. (Ed.). (2014). Vychennia motyvatsiinoi hotovnosti maibutnikh pedahohiv do proforiientatsiinoi roboty [Study of motivational readiness of future teachers for career guidance work]. *Psykhologhiia profesiinoi oriyentatsii v systemi pedahohichnoi osvity – Psychology of professional orientation in the system of pedagogical education*, 86–101. [in Ukrainian].
2. Ilchenko, O. (2019). Problema formuvannya profesiinoi motyvatsii maibutnikh uchyteliv u vymiri rozbudovy novoi ukrainskoi shkoly [The problem of the formation of professional motivation of future teachers in the context of the development of a new Ukrainian school]. *Ukrainska profesiina osvita – Ukrainian professional education*, 5, 50–60. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/14055> [in Ukrainian].
3. Koroleva, K. (2009). Vplyv syly motyvatsii na riven profesiinykh dosiahnen [The influence of the power of motivation on the level of professional achievements]. *Sotsialna psykhologhiia – Social Psychology*, 1, 137–144. [in Ukrainian].
4. Mahura, M. (2008). Chym, krim hroshei, mozhna motyvuvaty personal? [What, besides money, can motivate staff?]. *Upravlinnia osvitoiu – Management of education*, 8, 21–25. [in Ukrainian].
5. Medentsova, T. M. (2007). Analiz poniat «motyvyy» ta «motyvatsiia navchannia» osobystosti [Analysis of the concepts of «motives» and «learning motivation» of an individual]. *Problemy osvity – Problems of education*, 47, 99–104. [in Ukrainian].
6. Melman, V. (2009). Psykhologichni faktory motyvatsii navchalno-profesiinoi diialnosti studentiv [Psychological factors of motivation of educational and professional activity of students]. *Novyi kolehium – New collegium*, 6, 56–59. [in Ukrainian].
7. Motyvatsiya? Motyvatsiya! Akh, motyvatsiya... [Motivation? Motivation! Ah, motivation...]. (2007). *Upravlinnya osvitoiu – Education Management*, 20, 10–18. [in Ukrainian].
8. Muliarchuk, Ye. (2017). Pro ponyattya poklykannya [About the concept of vocation]. *Filosofska dumka – Philosophical thought*, 3, 94–106. [in Ukrainian].
9. Naidyonov, M. I. (2013). Psykhologhiya prestyzhnosti profesiy. [Psychology of the prestige of professions]. Kirovohrad: Imex-LTD. [in Ukrainian].
10. Osodlo, V. I., & Kryvoruchko, V. I. (2006). Profesiine poklykannia ta motyvatsiino-tsinnisne stavlennia v profesiinomu samovyznachenni studentiv [Professional vocation and motivational and value attitude in professional self-determination of students]. *Visnyk Kyivskoho mizhnarodnoho universytetu – Bulletin of Kyiv International University*, 110–119. [in Ukrainian].
11. Pavlova, O. G. (2019). Pedahohichni umovy formuvannya profesynoyi motyvatsiyi do pedahohichnoyi diyal'nosti u maybutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv [Pedagogical conditions for the formation of professional motivation for pedagogical activity among future primary school teachers]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Hlukhiv: O. Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University. [in Ukrainian].
12. Pastushenko, R. (2012). Yak stymuliuvaty pratsiu pedahohichnykh pratsivnykiv [How to stimulate the work of teaching staff]. *Pedahohichna dumka – Pedagogical thought*, 4, 3–8. [in Ukrainian].
13. Ihnatovych, O. M. (Ed.). (2014). *Profesiynna oriyentatsiya [Professional orientation]*. Kirovohrad: Imex-LTD. [in Ukrainian].

14. Rudakivska, S. (2010). hliakh suchasnoho vypusknika shkoly do profesii [The path of a modern school graduate to a profession]. *Dyrektor shkoly, litseiu, himnazii – Director of a school, lyceum, gymnasium*, 4, 174–182. [in Ukrainian].
15. Rumiantseva, M. I. (2013). Motyvatsiia v diialnosti vchytelia [Motivation in the activity of the teacher]. *Pedahohichna maisternia – Pedagogical workshop*, 7, 2–6. [in Ukrainian].
16. Stelmakh, A. G. (2012). Vplyv motyvatsii na rozvytok profesiinoi kompetentnosti pedahohiv [The influence of motivation on the development of professional competence of teachers]. *Zavuchu. Use dlia roboty – Head teacher Everything for work*, 21–22, 27–31. URL: https://www.zippo.net.ua/index.php?page_id=173 [in Ukrainian].
17. Tarasova, V., & Kravchenko, L. (2006). Diahnostychnyy pidkhid do orhanizatsiyi navchal'noho protsesu v systemi pidhotovky maybutnikh uchyteliv [Diagnostic approach to the organization of the educational process in the system of training future teachers]. *Dydaskal – Didaskal*, 4, 136–138. [in Ukrainian].
18. Udovyt'ska, T. A. (2019). Rol batkiv u profesiinomu vybori molodi [The role of parents in the professional choice of young people]. *Dyrektor shkoly, litseiu, himnazii – Director of a school, lyceum, gymnasium*, 6, 93–99. [in Ukrainian].
19. Shevchenko, Yu. (2008). Motyvatsiia uchyteliv yak komponent rozvytku osvitnoi ustanovy [Teacher motivation as a component of educational institution development]. *Dyrektor shkoly. Ukraina – School Director. Ukraine*, 12, 20–21. URL: <https://osvita.ua/school/method/3958/>
20. Yudina, N. O. (2018). Osoblyvosti polimotyvat'sii studentiv riznykh form navchannia. Naukovi studii z vikovoi ta praktychnoi psykholohii [Peculiarities of polymotivation of students of various forms of education. Scientific studies on age-related and practical psychology]. Poltava: PNPu imeni V. H. Korolenka. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/10345> [in Ukrainian].
21. Yalanska, S. P. (2013). Psykholohichni aspekty motyvatsii maibutnikh uchyteliv do tvorchoi diialnosti [Psychological aspects of motivation of future teachers to creative activity]. URL: <http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/Яланська5.doc> [in Ukrainian].
22. Yantsur, M. S. (2012). Profesijna orijentatsiia i metodyka proforijentatsiinoi roboty [Professional guidance and methods of career guidance work]. Kyiv: Slovo. [in Ukrainian].

Отримано редакцією 11.01.2023 р.

УДК 37.091.3.016:811.161.2

DOI: 10.31376/2410-0897-2023-1-51-31-40

АСОЦІАТИВНИЙ МЕТОД: ДО ПРОБЛЕМИ ДИДАКТИЧНОЇ НОМІНАЦІЇ

Голуб Ніна Борисівна

доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник
відділу навчання української мови та літератури
Інститут педагогіки НАПН України
e-mail: olnazir_777@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-3736-9296

Горошкіна Олена Миколаївна

доктор педагогічних наук, професор, завідувачка відділу навчання української мови та літератури
Інститут педагогіки НАПН України
e-mail: olenagoroshkina@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-0378-888X

У статті відображено результати дослідження проблемних аспектів методів навчання, відомих за загальною об'єднаною рисою як асоціативні. Проаналізовано наявні публікації, досліджено особливості застосування методів на практиці, вивчено структуру. Результати дослідження дали підстави для перегляду типологічних ознак методів і групування їх за дидактичними особливостями, що, на думку вчених, значно спрощує засвоєння інформації про методи в педагогічних вищах і коригує принципи дії його в бік ефективності. Уточнено назви й дидактичні категорії, визначено прийоми. Увагу зосереджено на асоціативній вправі як найбільш затребуваному на уроках української мови різновиді з переліку «асоціативних методів». Узагальнені матеріали дослідження вміщено в таблиці, яка є по суті паспортом методу, репрезентує його особливості й можливості застосування на уроках української мови.

Ключові слова: асоціат, асоціації, асоціативне мислення, асоціативний метод, асоціативна вправа, паспорт методу.

Поставлення проблеми. Навчанням називають «здобуття знань і навичок та готовність дістати їх з пам'яті, щоб розібратися в потенційних проблемах і знайти варіанти розв'язання» [1, с.13]. Для поліпшення результативності процесу навчання необхідно учасників освітнього процесу забезпечити надійними засобами, що гарантуватимуть «здобуття», «діставання», «розбирання» і «розв'язання». Ідеться про методи навчання.

У фокусі нашої уваги – асоціативний метод, що, як і багато інших на сьогодні, має розгалужену систему номінацій і розмиті категорійні обриси.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз публікацій учених-лінгводидактиків, методистів,